

Ari Haasio

Verkon historiaa elävästi

Jaakko Suominen, Sari Östman, Petri Saarikoski & Riikka Turtiainen: Sosiaalisen median lyhyt historia. Gaudeamus: Helsinki. 2013.

Sosiaalisen median lyhyt historia on itsenäinen jatko vuonna 2009 ilmestyneelle Suomisen ja kumppaneiden kirjoittamalle teokselle Funetista Facebookiin, joka painottui ennen muuta Internetin varhaisvaiheiden kuvaamiseen kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta. Teos rakentuu johdannosta, eri kirjoittajien tekemistä kymmenestä pääluvusta sekä loppusanoista. Johdanto on perinteisiä alkusanoja laajempi, sillä siinä Jaakko Suominen kuvaa aikaa ennen sosiaalista mediaa – toisin sanoen internetissä olleita sosiaalisen median piirteitä ennen vuotta 2003. Kymmenen varsinaista päälukua käsittelevät kukin yhtä kalenterivuotta ja sen aikana tapahtuneita sosiaalisen median käännekohtia.

Kronologinen käsittelytapa antaa lukijalle hyvän kuvan sosiaalisen median kehityksestä ja ilmiön omaksumisesta osaksi kansalaisten arkea. Rakenne on siksi hyvin perusteltu vaikka esimerkiksi yksittäisen ilmiön kokonaiskehitystä hahmotettaessa lukija joutuukin etsimään tietoja esimerkiksi halutessaan selvittää facebookin eri vaiheita. Toisaalta teoksen hyvä ja pikkutarkka hakemisto helpottaa tätä ja ansaitsee kiitoksen. Se on harvinaisen huolella laadittu ja hakemistosta löytyvät niin yksittäiset asiat ja ilmiöt kuin tekstissä mainitut henkilöt.

Näkökulma on rajattu pääasiallisesti Suomeen vaikka tekijät huomauttavatkin aiheellisesti, että sosiaalinen media on kansainvälinen foorumi. Aiheen laajuuden vuoksi näkökulman rajaus on varmasti perusteltu vaikka joissain tapauksissa lukija olisi saattanut kaivata enemmän vertailupohjaa sosiaalisen median käyttöön ja sen eri palvelujen suosituimmuuteen laajemminkin.

Tekijöiden näkökulma on paitsi diskursiivinen, myös tyypillisiin some-palveluihin ja teknologioihin johdettava sekä käyttötappoihin ja sovelluksiin perehdyttävä. Suuren kiitoksen ansaitsevat teoksen 23 tietolaatikkoa, joissa tekijät

perehdyttävät lukijan havainnollisesti esimerkkien kautta eri ilmiöihin ja caseihin. Esimerkkeinä mainittakoon You Tuben ensimmäinen vuosi, Facebook-lakko ja Akateemisen median some-palvelut.

Teoksen lähdemateriaali perustuu paitsi sosiaalisen median sisältöihin, aikalaiskirjoituksiin eri lehdissä sekä kotimaisten sosiaalisen median tienraivaajien haastatteluihin. Suominen on huomauttanut, että teoksessa on tehty tutkimusmenetelmällinen kokeilu, jossa tutkimuskirjallisuuden ja tutkimusaineiston raja on hämärtynyt. Tiettyä vuotta käsittelevässä luvussa on käytetty samana vuonna tai aiemmin ilmestyneitä tutkimuksia yhdessä verkkomedian kanssa. Näin tekijät ovat pyrkineet hahmottamaan myös muutoksessa olleen asiantuntijaymmärryksen ja tutkijoiden mielenkiinnon kohteet suhteessa verkkomediaan. Ratkaisu ei ehkä ole perinteisin, mutta se toimii ja kertoo hyvin ilmiöstä ja sen tuntemuksesta tutkimuskirjallisuuden muuttuessa aikalaislähteenä käytetyksi tutkimusaineistoksi.

Tekijät ovat hyödyntäneet runsaasti Internet Archivea ja vastaavia verkkosivuja tallentavia palveluja, mutta tiedostavat hyvin internetiin kohdistuvan tutkimuksen yhden perusongelman: monet sisällöt ovat kadonneet palveluista eikä niitä ole myöskään säilötty arkistoihin. Ennen muuta historiantutkijan kannalta tämä on harmillista.

Teoksen johdannossa Suominen tuo hyvin esiin sen, että sosiaalisuus ei ole tullut osaksi internetiä sosiaalisen median myötä vaan se on ollut osa monia verkon palveluja jo kauan ennen kuin sosiaalisen median käsitettä edes käytettiin. Esimerkiksi Katz ja Rice (2002) korostivat tutkimuksessaan Social Cosequences of Internet Use: Access, Involvement, and Interaction verkon sosiaalisia piirteitä ja Suomisen esittämät argumentit siitä, että verkko on ollut sosiaalinen

kohtauspaikka jo kauan ennen kuin sosiaalisesta mediasta käsitteenä on edes puhuttu, pitävät hyvin paikkansa.

Suomisen ja kumppaneiden kirja ei sorru sosiaalisen median kritiikittömään ihannointiin. Tekijät kykenevät tarkastelemaan ilmiötä laaja-alaisesti ja kriittisesti. Riikka Turtiaisen kirjoittama luku 2010 – Some-kapinointia tuo hyvin esiin ne sosiaalisen median palveluihin ladatut epärealistiset odotukset, joita kriittisen tarkastelijan oli mahdollista havaita. Uutuudenviehätyksen katoaminen ja tietty sisällöttömyys aiheuttivat kovan kilpailun ohella useiden palvelujen kuoleman ja käyttäjille eräänlaisen someähkyn.

Vaikka teos esittelee sosiaalisen median kehityksen ja sen vaikutukset monessa suhteessa positiivisessa valossa, ei myöskään varjopuolia, kuten nettikiusaamista, seksuaalirikoksia jne. ole unohdettu. Selvää on, että painopisteen ei tulekaan olla tämän kaltaisissa ilmiöissä, koska kyse on marginaalitapauksista, mutta on hyvä että myös tämä näkökulma tuodaan avoimesti esiin. Sen sijaan sosiaalisen median riippuvuutta käsitellään ehkä turhankin vähän.

Tekijät nivovat sosiaalisen median ilmiöiden synnyn ja kehittymisen myös ansiokkaasti laajempaan yhteiskunnalliseen ja viestinnälliseen kontekstiin. Esimerkiksi televisio-ohjelmien suuri merkitys sosiaalisen median eri palveluiden käytön yleistäjänä on tästä hyvä esimerkki. Kun televisioyhtiöt rohkaisevat kansaa twiittaamaan ja tykkäämään ohjelmista Facebookissa sekä keskustelemaan omilla palstoillaan, kynns lähteä mukaan on madaltunut selkeästi. Saarikoski nostaa omassa osiossaan hyvin myös esiin kansalaisaktiivisuuden ja sosiaalisen median erilaisten tempausten merkityksen kansanjoukkojen aktivoinnissa.

Petri Saarikosken huomio siitä, kuinka keskusteluryhmissä, Facebookissa ja Twitterissä tapahtunut Japanin tsunamia koskenut uutisointi vuonna 2004 mullisti kansalaisten tavan käyttää sosiaalista mediaa kansalaisvaikuttamisen ja tiedottamisen kanavana, on merkille pantava ja tärkeä. Samalla siihen kytkeytyy myös Sari Östmanin hyvin kuvaama laajempi kansalaisjournalismin nopea kehittyminen vuoden 2005 aikana.

Eduskuntavaalit 2011 ja ennen muuta presidentinvaalit 2012 todistivat Suomisen mukaan lopullisesti sosiaalisen median merkityksen myös poliittisen viestinnän saralla. Sosiaalisen

median käyttö arkipäiväistyikin jopa niin voimakkaasti että esimerkiksi vuonna 2011 Facebookissa ei enää täytyntäkäydä salaa työajalla. Sosiaalisesta mediasta oli tullut salonkikelpoinen viestintäväline ja samalla myös yritysten kannalta tärkeä markkinointifoorumi, kuten teoksesta käy selvästi ilmi. Internetmainonta ja –markkinointi on kuitenkin teema, jota olisi voinut käsitellä hieman laajemminkin ennen muuta yritysten näkökulmasta. Tilanpuute toki asettaa rajansa, mutta kulttuurisesti on kyse mielenkiintoisesta ilmiöstä, jota ainakin jatkossa soisi tarkasteltavan laajemmin.

Tekijöiden mukaan sosiaalisesta mediasta on tullut kymmenessä vuodessa lähes ubiikkia; se ulottuu kaikkialle ja sen suhteen voidaan havaita arkipäiväistymisen ja jopa kyllästymisen merkkejä. Huomio mobiililaitteiden ja paikatietoisuuden korostumisesta on tärkeä. Se myös omalta osaltaan herättää ajatuksia uusien, Suomisen leikkisästi sosiaalinen media 2.0:ksi, kutsumien palvelujen esiinmarssista ja tärkeydestä. Tässä tematiikassa onkin yksi keskeisimmistä soveltavan tutkimuksen aihepiireistä lähivuosina. Siitä tarvitaan myös perustutkimusta – mobiililaitteiden merkityksen eksponentiaalinen kasvu ei voi jäädä huomiotta niin teorian kuin praksiksenkin tasoilla.

Sosiaalisen median lyhyt historia on onnistunut huomioimaan erittäin hyvin alan keskeiset vaikuttajat ja ilmiöt. Tehtävä ei ole ollut helppo, sillä sosiaalisen median kentässä ilmiöt syntyvät ja kuolevat nopeasti mikä käy hyvin ilmi. Eräänä kuriositeettina olisi tietysti voinut mainita Suomen ensimmäisen bloggaajan ja blogin, Kanerva Eskolan Agrippan, vaikka hän aloittikin toimintansa jo vuonna 1995. Myös yli 2 000 000 sivukäyntiä ja 85 000 000 latausta kuukaudessa keräävä Alastonsuomi.com –yhteisö olisi ansainnut maininnan omanlaisenaan, suosittuna rohkeana aikuisten kohtauspaikkana. Nämä huomiot eivät missään tapauksessa vähennä Suomisen ja kumppaneiden teoksen ansioita hyvän kokonaiskuvan luomisesta sosiaalisen median nykyhistoriasta maassamme.

Informaatiotutkimuksen näkökulmasta kirja herättää lukijassaan monenlaisia ajatuksia uusista tutkimuskohteista. Melko vähälle huomiolle jäänyt sosiaalisen median yhteisöjen merkityksen tutkiminen arkielämän ei-ammattillisessa tiedonhankinnassa on eräs teema, josta löytyy varmasti useita hedelmällisiä näkökulmia jatkotutkimukselle. Toisaalta myös

sosiaalisen median käyttö yritysmaailmassa on informaatiotutkimuksen kannaltamielenkiintoinen aihepiiri.

Kokonaisuutena teos antaa hyvän yleiskuvan sosiaalisen median eri palvelujen kehityksestä maassamme reilun kymmenen vuoden ajalta. Siitä tulee myös mieleen useita jatkotutkimuksen kannalta kiinnostavia kysymyksiä niin kulttuurihistorian kuin informaatiotutkimuksen näkökulmasta. Teos on hyödyllinen yleisesitys aiheesta ja se soveltuu hyvin esimerkiksi oppikirjaksi ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin sekä jokaisen sosiaalista mediaa tutkivan keskeiseksi perusteokseksi kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta.